

DEVOLÚCIÓ: ASKÓT MODELL

ROBERT CHRISTIAN THOMSEN

Egy új dal kezdete: a devolúcióhoz vezető út és az új skót parlament kezdetei¹

Alkotmányjogi és politikai szempontból feltűnően sok érdekes esemény adódott Skóciában azóta, hogy a hatvanas évek végétől kezdődően a politikai nacionalizmus a közélet meghatározó elemévé vált. Mielőtt az olvasó megismerkedne a *Regio* ezen számában megjelenő szerzők interpretációival a skót eseményeket illetően, úgy gondolom, nem árt, ha bevezetéképpen felvázoljuk a skót nacionalizmus történetét, illetve kommentárokkal látjuk el ezen folyamatok eredményét: a skót parlament újraalakítását. A következőkben megpróbálom jelzésszerűen felvillantani a devolúcióhoz vezető út főbb állomásait, végezetül röviden elemezni fogom a parlament munkájának első hat hónapját, illetve bemutatom, hogy milyen fogadtatása volt mindennek a médiában.

A devolúcióhoz vezető út

Az első fontos esemény, melyet minden, a skót nacionalizmussal foglalkozó munka megemlít, az az, hogy a skót parlament az ország függetlenségére szavazott, s ezzel Skóciát egy nagyobb egység, az Egyesült Királyság részévé tette. Ez 1707-ben történt, mikor is Skócia elkeserítő gazdasági helyzetbe került, és a fellendülésre egyetlen esély kínálkozott: az, amit az egyesítés kínált. Tehát az államiság feladása egy pragmatikus döntés eredménye volt, nem pedig az Egyesült Királysághoz fűződő érzelmi

kapcsolatáé. Egy megbízott a következőt jelentette: „a jogi eljárás a királyság legalább háromnegyedének akarata ellenében zajlott le” (Lynch 1992:313). Azonban a kor szokásai szerint az egyszerű embereket természetesen nem kérdezték meg arról, hogy ők mit is akarnak tulajdonképpen.

Az egyik aláíró a ratifikálás során állítólag így kiáltott fel: „Most aztán vége a régi dalnak!”, ezzel utalván a skót függetlenség több százéves hagyományára. A skót államiság elveszett ugyan 1707-ben, de a skótok, mint azt sokan állítják, megőriztek egy erős skót nemzettudatot. Bár Skócia mint nemzet hosszú múltra tekint vissza, a politikai elnyomásból adódó radikális alkotmányjogi követelések története meglehetősen rövid (Nairn 1977:127). A 18. század elején fellángoló jakobita lázadásokat gyakran a skót nacionalizmus korai megjelenéseként értékelték, azonban ezeknek egészen más politikai indítékai voltak (lásd például Donaldson 1993:114). A széles körben támogatott politikai nacionalizmusra aligha találunk példát a 19. század vége előtt.

A nacionalizmusnak létezett azonban egy különös fajtája, amit leginkább a kulturális nacionalizmus fogalmával írhatnánk le. A 19. század folyamán az egymást váltó eliteknek eszük ágában sem volt alkotmányos változtatásokat kezdeményezni, hiszen a brit birodalom részeként - ahol, mint tudjuk, „a nap soha nem nyugodott le” -, hatalmas előnyökhöz jutottak (Nairn 1977:155-158). Ez vezetett az ún. „biztonságos” nacionalizmushoz, ami a skót kultúra és hagyományok terén ünnepelhette ki magát, viszont semmilyen politikai követeléssel nem állt elő, például az 1707-es egyesítés feltételeinek újratárgyalásának ötletével.

A 19. század fordulója körül már megjelentek elégedetlen hangok, amikor a Skót Önkormányzatiságért Egyesülés (Scottish Home Rule Association) kiállt azért, hogy a skótoknak több beleszólásuk legyen saját dolgaikba. Az első világháború kitörése azonban megtörte ezt a lendületet (Donaldson 1993:127). Az 1920-as években egy értelmiségiekből álló nacionalista csoport hasonló véget ért (Harvie 1994:24–29). Végül az 1930-as években megalakultak az első nacionalista programmaljelentkező pártok (Donaldson 1993:128), de támogatottságuk még évtizedekig igen csekély volt.

Az 1960-as évek vége felé megváltoztak a társadalmi, gazdasági és politikai feltételek, ennek következtében a terep sokkal kedvezőbbnek

bizonyult a skót politikai nacionalizmus számára. A brit jóléti állam lassan kimerült, a támogatások elapadtak, és ugyanilyen mértékben lanyhult a lelkesedés is az unió irányában, már ami a skótokat illette. Mindennek további lendületet adott az, hogy az Északi-tenger partjai közelében olajmezőkre bukkantak és ezzel a Skót Nemzeti Párt (SNP) be is robbant a politikai színtérre. Az 1967-es Hamilton-féle időközi választásokat követő, illetve időközi választásokon a nacionalisták jelentős támogatást szereztek. A rájuk szavazó skót választók vagy hittek a függetlenség/devolúció programjában és az SNP-re adott szavazataikkal fejezték ezt ki, vagy egyszerűen hagyományos pártszimpátiájuk változott meg, nyilván egyéb okok miatt (Brown és munkatársai 1998:157–163).

1979-et követően - amikor is a népszavazás eredményeként a skót népgyűlés nemjöhettett létre - a konzervatív kormányzás (thatcherizmus), az EU tagság által kínált félállamiság lehetősége, illetve a Munkáspárt és a liberális párt által támogatott alkotmánymódosítás mind hozzájárult a skót politikai nacionalizmus újjáéledéséhez az 1990-es évek elején.

Az 1997-es választások az új Munkáspárt fölényes győzelmével zárultak, és ennek következtében a kormányzati politika is megváltozott az alkotmánymódosítást illetően. 1997. szeptember 11-én mind Walesben, mind Skóciában népszavazást tartottak arról, hogy milyen támogatottságot élvez a devolúció gondolata, melyet egy megválasztott népgyűlés felállításával kívánták végrehajtani az ország ezen két részében. Valamivel később hasonló népszavazást tartottak Észak-Írországban is.

A Munkáspárt által javasolt devolúció széles hatáskört engedett át a skótoknak. A skót parlament a következő területeken hozhat törvényt: egészségügy, oktatás, átképzés, önkormányzatok, közlekedés, szociális munka, lakásellátás, gazdasági fejlesztés, jogrendszer, környezetvédelem, mezőgazdaság, halgazdaság, erdőgazdaság, sport, művészetek. Ezenfelül az adók szabályozásába is van beleszólása, méghozzá minden font után három penny szintjéig (ez az ún. „skótkockás adó”²). Westminster a külügyet, a biztonságpolitikát, a szociális ellátást, továbbá a pénzügyi és gazdasági rendszert irányítja (The Scottish Office 1997). 129 parlamenti képviselőt választanak a skót parlamentbe, míg a brit parlamentben továbbra is 72 skót képviselő ül. Ez utóbbi okozott némi elégedetlenséget: sokan ugyanis úgy vélik, hogy Skócia a 72 képviselőjével továbbra is beleszólhat az egész

Nagy-Britanniát érintő törvényhozásba, többek között olyanokba is, amelyek *kizárólag Angliára* vonatkoznak. Ezzel szemben, mivel a skót ügyeket *kizárólag a skót parlament* kezeli, az angol képviselőknek nem lesz meg ugyanez a lehetőségük, hogy befolyásolják a skót törvénykezést. Felmerült, hogy a skót képviselők számát csökkenteni kellene, de mindeddig semmi sem történt ebben az ügyben. Mielőtt továbbmennénk, meg kell jegyezni, hogy a „devolúció” fogalma nem azt jelenti, hogy Westminster elveszített volna bizonyos jogköröket, melyek átkerültek a skót parlament hatáskörébe. Az átruházott hatalom egyben megtartott hatalomként is felfogható, ugyanis a brit parlament bármikor visszavonhatja ezeket a jogköröket, amikor azt szükségesnek ítéli.

Az 1997-es népszavazáson a skótok túlnyomó többsége a devolúcióra szavazott (74 százalékkal), és így 1999. július elsején a skót parlamentet újraalakították és összehívták. Ezt megelőzően 1999. május 6-án 292 év után megtartották az első skót parlamenti választásokat.

Az 1999-es választások

Számos kérdés merült fel és várt megválaszolásra a választásokat illetően, főként amiatt, hogy ez volt az első demokratikus parlamenti választás Skóciában (Jones 1999: 1). A politikusokat és a médiát leginkább az SNP-t érintő kérdések foglalkoztatták. A választási rendszer miatt Skóciában az a vélemény alakult ki, hogy a westminsteri parlamentben a 72 skóciai képviselő az 579 nem skót képviselő mellett semmit sem tehet, azaz az SNP-re leadott szavazatoknak valójában semmiféle politikai befolyása sem lesz. A brit politikai témák lekerültek ugyan a napirendről és a skótok teljes mértékben saját ügyeiknek szentelhették idejüket, azonban továbbra is fennállt a kérdés, hogy a szavazók a nacionalista verzió vagy a hagyományos választási minta szerint szavaznak.

A választási kampány során lejátszódó pozícióharcok igen érdekes tanulmány tárgyát képezhetnék, azonban egy bevezetőnek ez nem témája. Elég csak annyit megjegyezni, hogy az SNP négy kérdést feszegetett a választási viták során: az első szerint az SNP vezetősége bejelentette, hogy ha megnyernék a választásokat, adócsökkentést vezetnének be. Másodjára

kijelentették, hogy a tandíjakat teljesen eltörölnék. Harmadszorra az SNP elbogatellizálta a függetlenség kérdését annak érdekében, hogy a devolúció megfelelően működjön. Negyedszerre Alex Salmond³ az egyedüli brit politikusként elítélte a NATO-beavatkozást Koszovóban (Jones 1999: 6).

Nyilvánvalóan sokkal több téma merült fel a választási kampány során, azonban a fent említettek voltak a legérdekesebb témák a Skót Nemzeti Párt sorsát illetően. Am a szavazásra jogosultak mindössze 58,8 százaléka járult az urnák elé⁴. Az eredmények a következőképpen alakultak: a Munkáspárt 56 helyet szerzett, az SNP 35-öt, a konzervatívok 18-at, a liberálisok 17-et és a maradék 3-at (Denver és MacAllister 1999). Az összes párt sikeresnek könyvelte el szereplését. A Munkáspárt reményei szerint abszolút többséget szeretett volna, ami nem jött össze (a képviselői helyek száma 129). Találniuk kellett egy koalíciós partnert. A liberálisok tűntek a legkézenfekvőbb választásnak. A megállapodás megszületett, és két liberális képviselő is bekerült a kabinetbe. A munkáspártiak vezetőjeként Donald Dewer lett Skócia első miniszterelnöke, Alex Salmond pedig az ellenzék vezetője.

Vajon a skótok megelégedésére működik-e a parlament?

A kérdés az, hogy a most visszaállított parlament valóban a skótok megelégedésére szolgál-e, illetve élni tudnak-e az ezzel együtt járó bizonyos fokú autonómiával? Beérik-e a devolúcióval, esetleg — ha úgy adódik — a jövőben a függetlenségre fognak-e szavazni? Netalán az SNP szlogenjében hirdetett „függetlenség Európában” lesz a vonzó? Az SNP látszólag elégedett a dolgok jelenlegi állásával, legalábbis mostanáig az volt, míg vannak, akik dühödten vádolják a pártvezért, Alex Salmondot, hogy túlságosan is puha és devolúció-párti. Margo MacDonald, az SNP régi gárdájának vezető alakja a következőket szokta hajtogatni: „az SNP-t beszippanította az unionista rendszer. Nacionalistaként, illetve fundamentalistaként azt gondolom, hogy minden ügyet a függetlenség fényében kellene nézünk. Nem szabad, hogy a devolúció elkábítson bennünket.”⁵

Ha kizárólag az 1999. július elsején az utcákra özönlő és a parlamentet

éltető emberek ezreit vennénk figyelembe, akkor azt hihetnénk, hogy a tömegtámogatás megvan, és ez kezdetnek elegendő. De mégis felmerül, hogy a skótok megkaptak-e mindent, amire vágytak? Mivel a parlament még csak először ülésezik, nem készülhettek felmérések arra vonatkozólag, hogy a lakosság most mennyiben támogatja a függetlenséget, a devolúciót/status quot, vagy esetlegesen vissza szeretne térni a devolúció előtti alkotmányos felálláshoz. Az 1997-es népszavazás előtt és után készített felmérések mégis adhatnak némi képet a kérdésről. David McCrone elemzése szerint az 1997-es népszavazás előtt a függetlenséget általában a megkérdezettek 27,5 százaléka támogatta, míg az önkormányzatiság támogatottsága 37 és 48 százalék között ingadozott. A népszavazás után, mikor a kérdés egy időre eldőlt, az önkormányzatiság támogatottsága maradt 48 százalék, a függetlenségéé viszont kissé megemelkedett, 30,5 százalékra (McCrone 1998:144-5).

A skótok majdnem fele elegendőnek véli, hogy létrejött az új parlament, míg a lakosság kisebbik hányada (egyharmada) ezt ugródeszkának véli valami jobb és több felé. A felmérések szerint az utóbbi vélemény támogatók száma váratlanul bármikor megugorhat. Az 1998. március 28-án készült felmérés⁶ azt mutatja, hogy a skótok mindössze 40 százaléka támogatja a devolúciót/önkormányzatiságot az Egyesült Királyságon belül, míg 47 százalékuk a függetlenségpárti. A skót parlamenti választások közeledtével a devolúciót hangoztató vélemények megerősödtek 1999 májusában, míg közvetlenül a választások előtt mindössze 37 százalék támogatta a függetlenséget (McCrone 1999:35).

Ezek a közvélemény-kutatások, mivel régebben készültek, csak részben segítenek abban, hogy felmérjük, a skótok jelenleg mennyire elégedettek az alkotmányos forgatókönyvvel. Kevésbé pontos, de mindazonáltal releváns lehet az a válasz, hogy majd a parlament munkája és főként az abban működő pártok tevékenysége fogja meghatározni, elfogadják-e a skótok a mostani alkotmányos státust (hiszen az igényeiket kielégíti), vagy esetleg amellettt döntenek, hogy többre vagy kevesebbre lenne szükségük.

A parlament alig fél éve ülésezik, így nehéz bármi alapján megítélni a képviselőket. Eddig a legtöbb időt a törvényalkotás és azok elfogadása vette el, és az még ajövő zenéje, hogy kiderüljön, mindennek milyen hatása lesz a skót társadalomra. Más szóval a munkáspárti és a liberális Végrehajtó

Testületnek (így nevezik a skót kormányt), illetve a parlament többi tagjának ez idáig nem is állt módjában, hogy komoly hibát kövessen el. Malcolm Dickson, a *The Herald* újságírója mindezt egy kicsit optimistább formában fogalmazta meg: „A képviselők arra készülődnek, hogy learassák a tavaly elvetett termést. A most következő évben fognak beérni a korábban hozott döntések gyümölcsei, és a szavazók még csak ezután fogják látni, valójában hogyan is tevékenykednek a pártok” (Dickson 2000).

A devolucionista álláspont szerint az igazi veszély abban rejlik, hogy a parlamentet egy újabb bürokratikus intézménynek fogják tekinteni a skótok és Westminster között, illetve hogy a politikusokról az a vélemény fog kialakulni, hogy ők is, mint westminsteri kollégáik, csak karrierista hivatalnokok, akiket nem igazán érdekel a kisemberek problémája. A képviselői fizetésekről, juttatásokról és szabadságról már lezajlott egy vita a kezdet kezdetén, illetve napfényre került az ún. „Lobbygate”-ügy, ahol is a Munkáspárt abba a gyanúba keveredett, hogy családtagjaikat és barátjaikat meg nem érdemelt előnyökhöz juttatják. Mindez azt az érzetet kelthette a skótokban, hogy a politikusokról kialakult általános véleményük áll az általuk megválasztott skót képviselőkre is (Ritchie és munkatársai 1999).

A parlament képviselője, Sir David Steel szerint az újságokban megjelenő tudósítások az ott folyó munkáról túlságosan kemények és néha nem is helytállóak. Steel a következőképpen érvelt egy tudósításban: „Egy kritikus sajtónak természetesen éberem kell figyelnie a parlament és a képviselők munkáját. Azonban létezik egy egészen új keletű trend, amit én »prostitúált újságírásnak« hívok, és amelyet mindkét nem folytat, ahol is meggondolatlanul és kíméletlenül gyilkolásszák a képviselők tekintélyét. Számos képviselő esett már áldozatul az effajta vádaskodásnak, főleg a szenzációhajhász lapokban, és egészen pontosan a *Daily Record*-ban. Ebben a lapban az egész intézmény, mármint a parlament, van kitéve állandó, hazugságokon alapuló támadásnak” (Parlamenti Tudósító Iroda 1999).

Máshol pedig Steel a következőket nyilatkozta: „a tévé és az újság szerepe nem egyszerűen abban áll, hogy tudósítson, hanem hogy kommentáljon is” (Steel 1999:5), azonban ha az a negatív kép, amiről Steel beszélt, rögzül a skótokban, ez elvezethet egészen odáig, hogy felerősödnék az antidevolucionista érzelmek, és megjelennek a jelenlegi alkotmányos rend újratárgyalását követelő hangok. Ez az, amit sok képviselő, és főként

a Munkáspárt és a Liberális párt mindenáron szeretne elkerülni. Vannak azonban a parlamentet pozitívan értékelő hangok is. A *The Herald*-ban, mely a devolúciót erősen támogató lap, Murray Ritchie, Robbie Dinwoodie és Frances Horsbrough újságírók az ellenzékét dicsérik, és arról írnak, hogy „az SNP és a toryk egyaránt hatékonyan működnek és hitelt érdemlő a jól végzett munkájuk” (Ritchie és munkatársai 1999).

Hogyan boldogulnak a pártok

Amennyiben a skót közvélemény szerint a parlament nem végzi a vártnak megfelelően a munkáját, egy alternatív választási szisztémát lehet kidolgozni, mely lehetővé teszi mind a devolúció előtti alkotmányos rendezhez való visszatérést, mind pedig azt, hogy a jelen felállásból a függetlenség irányába lépjenek tovább. A következőkben egy rövid összefoglalót adok az új parlamentben mostanáig lezajlott eseményekről, melyek befolyásolhatták a pártokról kialakult közvéleményt.

Ez ideig a skót parlamenti politikát, nem egészen meglepő módon, a Munkáspárt és a vezető ellenzéki párt, az SNP közötti villongások jellemezték. Sokan érdeklődve várják, hogy a nacionalistáknak van-e elég muníciójuk a mindennapi politikában való konstruktív részvételre. A párt mindaddig az állandóan protestáló szerepében tetszelgett, most azonban az árnyékkormány részeként olyan pozícióba került, hogy politikai tetteiért teljes felelősséggel tartozik. Még nem világos, hogy ezt a terhet hogyan képes a párt elviselni, azonban a közvélemény-kutatások adatai azt mutatják, hogy megnőtt az SNP támogatottsága. Alex Salmond pártját továbbra is kb. a lakosság 30 százaléka támogatja (1999. október közepe óta), ami egy 2 százalékos növekedést jelent az 1999-es választások óta. Ezzel kb. 38 helyet kapnának a parlamentben (Dinwoodie 1999), szemben a mostani 35-tel.

Mint említettük, a Munkáspártról a médiában kialakult kép rájuk nézve nem igazán kedvező, ezenfelül a két koalíciós kormánypárt, a Munkáspárt és a Liberális Párt közötti viszony is eléggé instabilnak tűnik. Kezdetektől fogva feszültséget jelentett a két párt kapcsolatában a tandíjak körüli megoldatlan vita. Röviden arról van szó, hogy a Munkáspárt ellenzi

a liberálisok által támogatott ingyenes oktatást, ők viszont attól félnek, hogy álláspontjuk feladása visszatáncolásnak tűnne. A Skót Végrehajtó Testületben a liberálisoknak továbbra sincs markáns szerepük, és a közvéleménykutatások szerint a szavazók mindössze 13 százaléka támogatja őket (ez kb. ugyanannyi, mint amennyit az 1999-es választásokon szereztek). A Munkáspárt a folytonos visszaesések ellenére nemrég 5 pontos növekedést ért el, és így most 38,5 százalékon áll (Dinwoodie 1999). Ez 2 százalékpontnyi növekedést jelent az 1999-es választásokhoz képest.

A másik ellenzéki párt, a konzervatívok az 1999-es kampány során okosan feladták a fundamentalista devolúcióellenességüket, és bevallották, hogy félreértelmezték a skót szavazók akaratát. Ezzel feladták 150 éves harcos, unionista álláspontjukat. A konzervatívok minden reményüket karizmatikus vezetőjükre, David McLetchie-re alapozták, és megpróbálják elkerülni, hogy ne kerüljenek mélypontra a westminsteri konzervatívokkal együtt, akik történetük legsúlyosabb válságát élik át. Paradox módon a konzervatívok számára az egyetlen lehetőség a brit politika befolyásolására éppen a skót parlament, az, amit olyan hevesen elleneztek hosszú időn keresztül (Ritchie és munkatársai 1999; Dickson 2000). A közvéleménykutatások szerint a konzervatívok tartják 10 százalékkukat, ami azonban az 1999-es választásokhoz képest 5,5 százalékos csökkenést jelent.

E rész elején azt írtam, hogy amennyiben a parlament munkája nem elégíti ki a szavazókat, egy alternatív szavazási rend állhatna fel, mely során a képviselőket más módon választanák meg. Hosszú távon az eredmény, legalábbis alkotmányos szempontból, ugyanaz maradna: bármelyik legfőbb ellenzéki párt is kapná meg az elegendő támogatást a Végrehajtó Testület megalakításához, valószínűleg vagy megállítanák a devolúciós fejlődést (konzervatívok), vagy tovább fejlesztenék azt (SNP). A pártokról adott rövid elemzés alapján azt mondhatjuk, hogy az utóbbi, tehát az SNP az, amelyikre jobban oda kell figyelni.

Fordította: Vidra Zsuzsanna

JEGYZETEK

¹A tanulmány a *Regio* számára íródott.

²„Tartan Tax”

³Az SNP elnöke (a szerk. megj.).

⁴A szavazásról a jogostulnok két szavazatot adhatna le, egyike az arányos, a másikat a többségi szavazási rendszer alapján.

⁵<http://www.scottish-parliament.com/opinion/artopi4023.8.shtml>

⁶A *Mail on Sunday*/MORI felmérése

FELHASZNÁLT IRODALOM

Brown, Alice, McCrone, David és Paterson, Lindsay: *Politics and Society in Scotland*. Houndmills, 1998, MacMillan Press.

Denver, David és MacAllister, Ian: The Scottish Parliament Elections 1999: an Analysis of the Results. In *Scottish Affairs*, 28 (1999 nyár).

Dickson, Malcolm: Parties line up for a make or break year. In *The Herald*, 2000. január 17.

Dinwoodie, Robbie: Labour on crest of a voting wave. In *The Herald*, 1999. december 7.

Donaldson, Gordon: *Scotland, the Shaping of a Nation*. Nairn, 1993, David St John Thomas Publishers.

Harvie, Christopher: *Scotland and nationalism, Scottish Society and Politics 1707-1994*. London, 1994, Routledge.

Jones, Peter: The 1999 Scottish Parliament Elections: From anti-Tory to anti-nationalist politics. In *Scottish Affairs*, 28 (1999. nyár).

Lynch, Michael: *Scotland - a New History*. London, 1992, Pimlico.

McCrone, David: Opinion Polls in Scotland, July 1998 - June 1999. In *Scottish Affairs*, 28 (1999. nyár).

McCrone, David: Opinion Polls in Scotland, July 1997 - June 1998. In *Scottish Affairs*, 24 (1998. nyár).

Nairn, Tom: *The Break-up of Britain: Crisis and Neo-Nationalism*. London, 1977, New Left Books.

Parliamentary New Release. Presiding Officer hits out at misleading and untrue press coverage, 1999. szeptember 6.

Ritchie, Murray, Dinwoodie, Robbie és Horsburgh, Frances: Reporting Scotland. In *The Herald*, 1999. december 13.

Steel, David: The Scottish Parliament: from concept to reality. In *The annual Brough Lecture*, 1999. november 15.

The Scottish Office: *Scotland's Parliament, Your Choice*. Edinburgh, 1997, The Stationary Office Scotland.